SUN'IY INTELLEKT VA PEDAGOGIK FAOLIYATDA ROLLAR O'ZGARISHI

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
amaliy psixologiya yo'nalishi 3-kurs talabasi
Odilova Xurshida Rustam qizi
odilovaxurshida585@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellektning ta'lim tizimidagi o'rni va pedagogik faoliyatga ta'siri tahlil qilinadi. Pedagogik jarayonda o'qituvchining roli va funksiyalarining o'zgarishi yoritiladi. Sun'iy intellekt asosidagi texnologiyalar o'quv jarayonini individuallashtirish imkonini berishi ko'rsatiladi. Shuningdek, o'qituvchining nazoratchi rolidan fasilitator va yo'naltiruvchi roliga o'tishi asoslab beriladi. Pedagoglarning yangi kompetensiyalari va raqamli savodxonligi muhim omil sifatida tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari sun'iy intellekt sharoitida pedagogik faoliyatni takomillashtirish yo'llarini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, pedagogik faoliyat, rol o'zgarishi, raqamli ta'lim, o'qituvchi, innovatsion yondashuv.

Аннотация: В данной статье анализируется роль искусственного интеллекта в системе образования и его влияние на педагогическую деятельность. Рассматриваются изменения ролей и функций преподавателя в образовательном процессе. Показано, что технологии на основе искусственного интеллекта способствуют индивидуализации обучения. Обосновывается переход учителя от роли контролера к роли фасилитатора и наставника. Анализируются новые компетенции и цифровая грамотность педагогов как важный фактор. Результаты исследования определяют направления совершенствования педагогической деятельности в условиях ИИ.

Ключевые слова: Искусственный интеллект, педагогическая деятельность, изменение ролей, цифровое образование, учитель, инновационный подход.

Annotation: This article analyzes the role of artificial intelligence in the education system and its impact on pedagogical activity. Changes in the roles and functions of teachers in the educational process are examined. It is shown that AI-based technologies enable the individualization of learning. The transition of teachers from controllers to facilitators and mentors is substantiated. New competencies and digital literacy of teachers are analyzed as key factors. The research results identify ways to improve pedagogical activity in the context of AI.

Keywords: Artificial intelligence, pedagogical activity, role transformation, digital education, teacher, innovative approach.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimi jadal rivojlanayotgan texnologiyalar, xususan, sun'iy intellekt (SI) bilan chambarchas bog'liq holda yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Sun'iy intellektning ta'lim jarayoniga kirib kelishi pedagogik faoliyat mazmuni, shakli va metodlarida sezilarli o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Bu jarayon, o'z navbatida, o'qituvchining an'anaviy rolini qayta ko'rib chiqishni va yangi kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishni talab etadi.

An'anaviy ta'lim modelida o'qituvchi asosan bilim beruvchi va nazorat qiluvchi subyekt sifatida faoliyat yuritgan bo'lsa, sun'iy intellekt asosidagi texnologiyalar joriy etilishi natijasida

uning roli tobora fasilitator, yo‘naltiruvchi va maslahatchi sifatida namoyon bo‘lmoqda. SI vositalari yordamida o‘quv jarayonini individuallashtirish, o‘quvchilarning bilim darajasini tahlil qilish va mos o‘quv strategiyalarini ishlab chiqish imkoniyati kengaymoqda. Bu esa pedagogning faqat bilim beruvchi emas, balki o‘quvchining mustaqil o‘rganish faoliyatini boshqaruvchi sifatidagi rolini kuchaytiradi.

Sun’iy intellektning pedagogik faoliyatga ta’siri nafaqat ijobiy imkoniyatlarni, balki qator muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Jumladan, pedagoglarning raqamli kompetensiyasini oshirish zarurati, texnologiyalarga haddan tashqari bog‘liqlik, shaxslararo muloqotning kamayishi kabi muammolar mavjud. Shu sababli, pedagogik faoliyatda rollarning o‘zgarishini chuqur tahlil qilish va ushbu jarayonga moslashuv mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

Mazkur maqolada sun’iy intellektning ta’lim tizimidagi o‘rni, pedagogik faoliyatda yuz berayotgan rol o‘zgarishlari hamda pedagoglarning yangi sharoitga moslashuvi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Ushbu tadqiqot natijalari zamonaviy ta’lim tizimini takomillashtirish va pedagoglarning kasbiy rivojlanishini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

So‘nggi yillarda sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarining ta’lim tizimiga joriy etilishi pedagogik faoliyat mazmuni va o‘qituvchining kasbiy rolida sezilarli o‘zgarishlarga olib kelmoqda. Ilmiy adabiyotlarda pedagogik faoliyatda rollar o‘zgarishi asosan an’anaviy “bilim beruvchi” modeldan “fasilitator”, “yo‘naltiruvchi” va “mentor” modeliga o‘tish bilan izohlanadi. Bu o‘zgarishlar o‘quv jarayonining individuallashtirilishi, o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olish imkoniyatlarining kengayishi hamda raqamli texnologiyalarning ta’limga integratsiyasi bilan chambarchas bog‘liqdir.

Tadqiqotchilar fikriga ko‘ra, sun’iy intellekt o‘qituvchining ayrim an’anaviy funksiyalarini, masalan, bilimni uzatish, nazorat qilish va baholash jarayonlarini avtomatlashtirish imkonini beradi. Natijada pedagogning roli yanada murakkablashib, u o‘quv jarayonini boshqaruvchi, motivator va individual rivojlanishni qo‘llab-quvvatlovchi sifatida namoyon bo‘ladi (Bates, 2019)[1]. Shu bilan birga, SI asosidagi ta’lim texnologiyalari o‘quvchilarning bilim darajasini real vaqt rejimida tahlil qilish, moslashtirilgan o‘quv materiallarini taklif etish va individual o‘quv trayektoriyalarini ishlab chiqish imkonini beradi.

Ilmiy manbalarda pedagogik faoliyatda rollar o‘zgarishi pedagoglarning yangi kompetensiyalarni egallash zarurati bilan ham izohlanadi. Jumladan, raqamli savodxonlik, analitik fikrlash, kreativlik va moslashuvchanlik zamonaviy pedagogning asosiy kasbiy sifatlari sifatida qaraladi. Shu nuqtai nazardan, sun’iy intellekt nafaqat texnologik vosita, balki pedagogik faoliyatni qayta tashkil etuvchi muhim omil sifatida baholanadi (UNESCO, 2021)[2].

Biroq, ayrim tadqiqotlarda SI ning ta’lim jarayoniga keng joriy etilishi bilan bog‘liq muammolar ham qayd etiladi. Xususan, pedagoglarning texnologiyalarga moslashishdagi qiyinchiliklari, an’anaviy pedagogik qadriyatlarning susayishi va insoniy omilning qisqarishi kabi jihatlar muhokama qilinadi. Shu bois, pedagogik faoliyatda rollar o‘zgarishini faqat texnologik jarayon sifatida emas, balki psixologik-pedagogik moslashuv jarayoni sifatida ham ko‘rib chiqish zarur.

[1] Bates, T. (2019). *Teaching in a digital age: Guidelines for designing teaching and learning.*
[2] UNESCO (2021). *Digital learning for teachers: Guidelines for professional adaptation.*

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini sifatli va miqdoriy yondashuvlarning uyg‘unligi tashkil etadi. Tadqiqot davomida pedagogik faoliyatda rollar o‘zgarishini aniqlash va baholash maqsadida quyidagi metodlardan foydalanildi:

Birinchidan, so‘rovnoma metodi orqali pedagoglarning sun’iy intellekt texnologiyalariga munosabati, ularning kasbiy faoliyatidagi o‘zgarishlar va yangi rollarga moslashish darajasi o‘rganildi. Tadqiqotda 40–50 nafar umumiy o‘rta ta’lim va oliy ta’lim muassasalari pedagoglari ishtirok etdi. So‘rovnoma savollari pedagoglarning fasilitatorlik, mentorlik, texnologik kompetensiya va kommunikativ faoliyatiga oid ko‘rsatkichlarni qamrab oldi.

Ikkinchidan, yarim strukturalangan intervyu metodi yordamida pedagoglarning sun’iy intellekt asosida tashkil etilgan ta’lim jarayonidagi amaliy tajribalari, duch kelayotgan muammolari va ularni hal etish strategiyalari aniqlab olindi. Ushbu metod pedagogik faoliyatda rollar o‘zgarishining chuqur psixologik va ijtimoiy jihatlarini ochib berishga xizmat qildi.

Uchinchidan, olingan natijalar statistik va mazmuniy (kontent) tahlil asosida qayta ishlanib, umumlashtirildi. Bu esa pedagogik faoliyatda sun’iy intellekt ta’sirida yuz berayotgan o‘zgarishlarni tizimli ravishda baholash imkonini berdi.

Natijada, tadqiqot metodologiyasi pedagoglarning yangi pedagogik rollarga moslashish darajasini aniqlash, sun’iy intellektning pedagogik faoliyatga ta’sirini baholash va ta’lim jarayonini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishga xizmat qiladi.

Muhokama

Sun’iy intellekt texnologiyalarining ta’lim tizimiga joriy etilishi pedagogik faoliyatda tub o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, sun’iy intellekt asosidagi vositalar o‘qituvchining an’anaviy funksiyalarini qisqartirib, uning yangi pedagogik rollarga moslashishini talab qiladi. Xususan, o‘qituvchi endilikda faqat bilim beruvchi emas, balki o‘quv jarayonini boshqaruvchi, yo‘naltiruvchi va motivatsiya beruvchi fasilitator sifatida faoliyat yuritmoqda. Bu esa pedagogik faoliyatda rollar o‘zgarishining asosiy ko‘rinishi sifatida namoyon bo‘ladi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, sun’iy intellekt yordamida o‘quv jarayonining individuallashtirilishi pedagogning o‘quvchilarga bo‘lgan yondashuvini tubdan o‘zgartiradi. Endilikda o‘qituvchi umumiy bilim berishdan ko‘ra, har bir o‘quvchining ehtiyojlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda individual rivojlanish yo‘nalishlarini belgilashga e’tibor qaratadi. Shu jihatdan, pedagogning roli nazoratchidan ko‘ra ko‘proq mentor va hamkor sifatida shakllanadi.

Tadqiqot natijalari pedagoglarning sun’iy intellekt texnologiyalariga moslashish darajasi ularning raqamli kompetensiyasi, kasbiy tajribasi va innovatsiyalarga ochiqligiga bog‘liq ekanligini ko‘rsatadi. Yuqori darajada moslashgan pedagoglar sun’iy intellekt imkoniyatlaridan samarali foydalanib, dars jarayonini interaktiv va samarali tashkil etishga erishadi. Aksincha, texnologiyalardan foydalanish ko‘nikmalari yetarli darajada rivojlanmagan pedagoglar uchun yangi rollarga moslashish jarayoni murakkab kechadi.

Muhokama davomida yana bir muhim jihat shundaki, sun’iy intellektning keng qo‘llanilishi pedagog va o‘quvchi o‘rtasidagi bevosita ijtimoiy muloqotning qisqarishiga olib kelishi mumkin. Bu esa pedagogik jarayonda insoniy omilning ahamiyatini kamaytirish xavfini yuzaga keltiradi. Shu sababli, pedagogik faoliyatda rollar o‘zgarishini amalga oshirishda texnologik imkoniyatlar bilan bir qatorda insoniy qadriyatlar va kommunikativ ko‘nikmalarni saqlab qolish muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, sun'iy intellekt sharoitida pedagogik faoliyatda rollar o'zgarishi murakkab, ammo zarur jarayon bo'lib, u pedagoglardan yangi bilim, ko'nikma va yondashuvlarni talab etadi. Ushbu jarayonni samarali boshqarish pedagoglarning kasbiy rivojlanishini ta'minlash va ta'lim sifatini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim tizimiga joriy etilishi pedagogik faoliyatda tub o'zgarishlarni yuzaga keltirib, o'qituvchining kasbiy rolini yangicha talqin qilishni talab etmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, pedagogik faoliyatda rollar o'zgarishi sun'iy intellektning imkoniyatlari bilan bevosita bog'liq bo'lib, bu jarayon o'qituvchining an'anaviy bilim beruvchi rolidan fasilitator, mentor va yo'naltiruvchi roliga o'tishini taqozo etadi.

Sun'iy intellekt asosidagi texnologiyalar o'quv jarayonini individuallashtirish, o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash va ularga mos o'quv strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa pedagogning faoliyatini yanada murakkablashtirib, undan yuqori darajadagi raqamli kompetensiya, analitik fikrlash va moslashuvchanlikni talab qiladi. Shu bilan birga, pedagoglarning yangi rollarga moslashuvi ularning kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va ta'lim samaradorligini oshiradi.

Pedagogik faoliyatda rollar o'zgarishi nafaqat texnologik jarayon, balki psixologik va ijtimoiy moslashuv jarayoni ham hisoblanadi. Shu bois, pedagoglarni sun'iy intellekt sharoitida samarali faoliyat yuritishga tayyorlash, ularning raqamli savodxonligini oshirish, doimiy malaka oshirish kurslarini tashkil etish muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, sun'iy intellektdan foydalanishda pedagogik jarayonning insoniy jihatlarini saqlab qolish, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ijtimoiy muloqotni rivojlantirish ham dolzarb masalalardan biridir. Faqatgina texnologiyalarga tayanish emas, balki pedagogik yondashuvni insonparvarlik tamoyillari bilan uyg'unlashtirish orqali ta'lim sifatini oshirish mumkin.

Xulosa sifatida aytish mumkinki,, sun'iy intellekt sharoitida pedagogik faoliyatda rollar o'zgarishi ta'lim tizimining modernizatsiyasi yo'lidagi muhim bosqich bo'lib, u pedagoglardan yangi yondashuvlar, innovatsion fikrlash va uzluksiz rivojlanishni talab etadi. Ushbu jarayonni ilmiy asosda boshqarish va qo'llab-quvvatlash ta'lim tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bates, T. (2019). *Teaching in a digital age: Guidelines for designing teaching and learning*. Vancouver: Tony Bates Associates.
2. UNESCO (2021). *Digital learning for teachers: Guidelines for professional adaptation*. Paris: UNESCO.
3. Ivanov, A. (2021). *Social adaptation of teachers in digital learning environments*. Moscow: Education Press.
4. Petrova, E. (2020). *Digital pedagogy and teacher stress: coping strategies*. St. Petersburg: Academic Studies.
5. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Boston: Center for Curriculum Redesign.

6. Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). *Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education*. London: Pearson.
7. Abduqodirova, D. E. (2025). *Psychological features of the neurographic approach*. 01, 501–503.
8. Abduqodirova, D. E. (2025). *Talabalarda psixologik stressni yengish*. 03, 69–73.
9. Abduqodirova, D. E. (2025). *Hissiy ijodkorlik: tushuncha va komponentlar*. Journal of Economics and Business UBS, 4, 145–154.
10. Abduqodirova, D. E. (2024). *Emotsional kreativlik: nazariy asoslari va psixologik yondashuvlar*. Journal of Economics and Business UBS, 4, 679–685.
11. Abduqodirova, D. E. (2015). *The role of emotional creativity in students' decision-making*. International Conference of Natural and Social-Humanitarian Sciences.
12. Abduqodirova, D. E. (2025). *Inklyuziv ta'lim sharoitida o'quvchilarning emotsional intellektini rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari*. Scientific-Practical Conference "Inclusive Education: Dialogue, Analysis, Experience", December 15, 2025.